

Suvalkijos etnografinio regiono eksperimentinis senųjų vienkieminių sodybų želdinimo tradicijų tyrimas

Romualdas Misius

*Kauno kolegija, Kauno technologijos universitetas, Mokslo g. 2, Mastaičiai, LT-53313 Kauno r.
El. paštas: romas.misius@gmail.com*

Dabartinis Lietuvos kaimiškas kraštovaizdis suformuotas vykdant kolūkinę žemėnaudą ir visuotinę žemių melioraciją. Žemės ūkio gamybos industrializavimas, visos kaimo apgyvendinimo sistemos pertvarkymas, naujų kolūkinių gyvenviečių statyba, melioracija ir vienkieminės sistemos naikinimas labai sumažino kaimiškojo kraštovaizdžio istorinio perimamumo sąlygas, paspartino kraštovarkinių tradicijų, vietinio bei nacionalinio savitumo nykimą, perimtinų vienkieminių sodybų ir apsauginių želdynų erdvinės sistemos smulkesnių komponentų, palaikančių kaimiškojo kraštovaizdžio savitumo tęstinumą, ekologinės pusiausvyros stabilumą bei istoriškai susiklosčiusio agrarinio kraštovaizdžio raidos perspektyvą. Todėl šalies kaimiškojo kraštovaizdžio nacionalinio ir etnoregioninio savitumo atstatymas labai svarbus pirmiausia krašto kultūrai, jo identitetui Europoje išsaugoti, tarptautiniam Lietuvos įvaizdžiui ir patrauklumui didinti. Nuo seno kaimiškajam kraštovaizdžiui didelę vizualinę įtaką turėjo valstiečių sodybos ne tik savo etnoarchitektūriniais pastatais, bet ir savitu apželdinimu. Jos buvo ir toliau išlieka kaimiškojo kraštovaizdžio nacionalinę bei etnoregioninę savitumą formuojančiu ir atspindinčiu elementu.

Straipsnyje trumpai pristatoma kaimo sodybų želdinimo tradicijų tyrimo metodika ir analizuojami Marijampolės etnografinio regiono senųjų vienkieminių sodybų želdinimo tradicijų eksperimentinio tyrimo rezultatai.

Raktažodžiai: kaimiškas kraštovaizdis, valstiečio sodyba, sodybos želdynas, želdinimo tradicijos

IVADAS

XX a. dešimtojo dešimtmečio pradžioje Europos šalyse susirūpinta ekonominės plėtros žalingu poveikiu kraštovaizdžiams, nes jų pokyčiams įtaką turi ne vien ekonominiai, bet ir su globalizacijos poveikiu susiję socialiniai bei vietos bendruomenių gyvenamosios aplinkos raidos procesai. Siekiant kontroliuoti kraštovaizdžių kaitos procesus Europoje, buvo priimti tarptautiniai teisės aktai, skelbiantys subalansuotos plėtros strategiją (RDAP, 1996), skatinančią kaimiškųjų kraštovaizdžių savasties atkūrimą, įtvirtinimą, apsaugą ir tvarkymą visose Europos Sąjungos šalyse (EKK, 2000), jų regionuose bei kaimo gyvenamosiose vietovėse. Teisės aktuose numatyta saugoti šalies kaimiškojo kraštovaizdžio savitumą kaip prioritetinę veiklos kryptį, nurodytos ilgalaikės veiklos priemonės vietos tradicijų atgaivinimui, puoselėjimui ir tęstinumui užtikrinti. Tačiau Žemės reformos, Teritorijų planavimo ir Statybos įstatymuose

kaimiškojo kraštovaizdžio etnokultūrinio savitumo kontrolė nėra įteisinta, nėra sukurtos ir Lietuvos kaimo kraštovaizdžio savitumo atkūrimo koncepcijos, nes nėra ištirtos Lietuvos valstiečių sodybų želdinimo tradicijos, nors medžiais, krūmais ir sodo augalais apželdintos sodybos etnokultūrinių regionų kraštovaizdžiams turi didelę vizualinę įtaką (Misius, Bučas, 2009). Be to, dabartiniais įstatymais ir norminiais aktais siekiama saugoti tik etnografinių sodybų architektūrinę komponentą (LEKIP, 2003), nekreipiant dėmesio į sodybos sąvokos apibrėžimą, pagal kurį į sodybos struktūrą įeina ne tik pastatai, bet ir dekoratyviniai želdiniai, kaulavaisių ir vaismedžių sodai, švarusis ir ūkiniai kiemai, daržas bei sodybos apsauginiai medžiai ir krūmai. Vien sodybos architektūrinė vertė nevisiškai atspindi ir atskleidžia etnokultūrinio objekto savitumą, verslinį, edukacinį, estetinį ir kultūrinį patrauklumą, kraštovarkinę vertę bei kokybę, todėl būtina ištirti kaimo sodybų želdinimo etnokultūrinės tradicijas ir jas taikyti atkuriant Lietuvos kaimo etnoregioninius savitumus.

Atsižvelgiant į nekilnojamojo etninės kultūros paveldo specifiką ir želdinimo tradicijų tyrimo metodikos rengimo gairių rekomendacijas, tyrimams buvo pasirinkta etnografinio regiono lygmens teritorija – Suvalkija, administruojama regioninės Etninės kultūros globos tarybos. Pasirinkimą lėmė teritorijos dislokacija, dydis ir etnokultūrinis savitumas: 1) Suvalkijos etnografinis regionas lengvai pasiekiamas iš Kauno miesto, nes ribojasi su Nemuno kairiuoju krantu; 2) tiek plotu, tiek gyventojų skaičiumi mažesnis už kitus etnografinius regionus, išskyrus Mažąją Lietuvą; 3) ūkininkų vienkieminės sodybos kūrėsi Rytprūsių pavyzdžiu ir nebuvo paveiktos Stolypino agrarinės reformos. Be to, kitų Lietuvos etnografinių regionų vienkieminės sodybos kūrėsi Suvalkijos regiono pavyzdžiu.

Straipsnyje glaustai apibūdinama kaimo sodybų želdinimo tradicijų tyrimo metodika, analizuojama ištirtų savaimingos statybos senųjų sodybų planinė struktūra, apsauginių želdinių išsidėstymas ir augalų sortimentas, aptariami gėlių darželių ir dekoratyvinių sodų kompoziciniai ypatumai, sodo augalų ir daržų dislokacija, sodybų siluetai bei pateikiamos nustatytos sodybų želdinimo tradicijos.

Tyrimo objektas – sodybų želdinimo tradicijos.

Tyrimo tikslas – pagal straipsnio autoriaus sudarytą kaimo sodybų želdinimo tradicijų tyrimo metodiką atlikti eksperimentinį savaimingos statybos senųjų vienkieminių sodybų planinės-erdvinės struktūros ir jų apželdinimo sumedėjusiais ir žoliniais augalais tyrimą, nustatyti želdinimo tradicijas bei įvertinti metodikos tinkamumą tyrimams atlikti ir jos perspektyvines panaudojimo galimybes.

Tyrimo metodai – mokslinės literatūros analizė, etnografinis tyrimas, tyrimai vietose.

TYRIMO METODIKA

Sodybų želdinimo tradicijų formavimasis yra susijęs ne tik su krašto ekonomine, politine ir socialine, bet ir istorine bei etnokultūrine raida, todėl sodybų želdinimo tradicijų tyrimas yra etno-retro-spektyvinio pobūdžio, nes tiriama tai, kas vyko ir formavosi praeityje, kaip keitėsi ir kas turėjo įtakos sodybų ir jų elementų bei želdinimo kaitai skirtinguose etnografiniuose regionuose skirtingais kaimiškojo kraštovaizdžio kaitos istoriniais periodais. Valsietiškosios kultūros tyrimas yra sudėtingas procesas (Gall, Borg, Gall, 1996; Harris, 1998), reikalaujantis kruopštaus pasirengimo ir didelių laiko sąnaudų. Mokslo metodologinėje literatūroje (Cohen, Manion, 1989; Gall, Borg, Gall, 1996; Kardelis, 2007) teigiamai vertinamas tyrimas, pagrįstas praeities duomenų analize. Kaimo sodybų želdinimo tradicijų tyrimo metodikos tiek šalies, tiek užsienio mokslinėje literatūroje nerasta. Šiems tyrimams atlikti autorius pasirinko tyrimų vietose metodą, leidžiantį ne tik ištirti objektą jo paties natūralioje aplinkoje, bet ir apklausti sodyboje gyvenančius šeimos narius apie puoselėjamas etnokultūrinės tradicijas. Šiuo atveju apklausoje ir

respondento dialogas būtinas tam, kad kuo daugiau būtų surinkta išsamesnių ir patikimesnių duomenų apie sodybų želdinimą, kaip apie gyvąją tradiciją (Ashworth, Howard, 2008). Kaimo sodybos želdinimo tradicijų tyrimams atrinktos remiantis regioniškuoju, komplektiškumu, istorinio tipiškumu (Bučas, 2005), gyvenvietės tipiškumu, vietovės būdingumu bei informatyvumu principais. Sodybų želdinimo tradicijoms tirti vietose pasirinktas trianguliacijos tyrimo organizavimo būdas – apklausos (interviu), planų sudarymo ir fotofiksacijos tyrimo metodų derinys. Sodybų želdinimui tirti nustatyti unifikuoti sodybų planinės – erdvinės struktūros ir jos želdyno elementų vertinimo kriterijai ir požymiai, tinkantys visų Lietuvos etnografinių regionų sodybų želdinimo tyrimui, gautų duomenų teoriniam ir statistiniam apdorojimui bei gautų tyrimo rezultatų tarpusavio palyginimui. Sodybos želdyno vertinimo kriterijais laikytini jo struktūriniai elementai, o požymiais – struktūrinių elementų ypatumai.

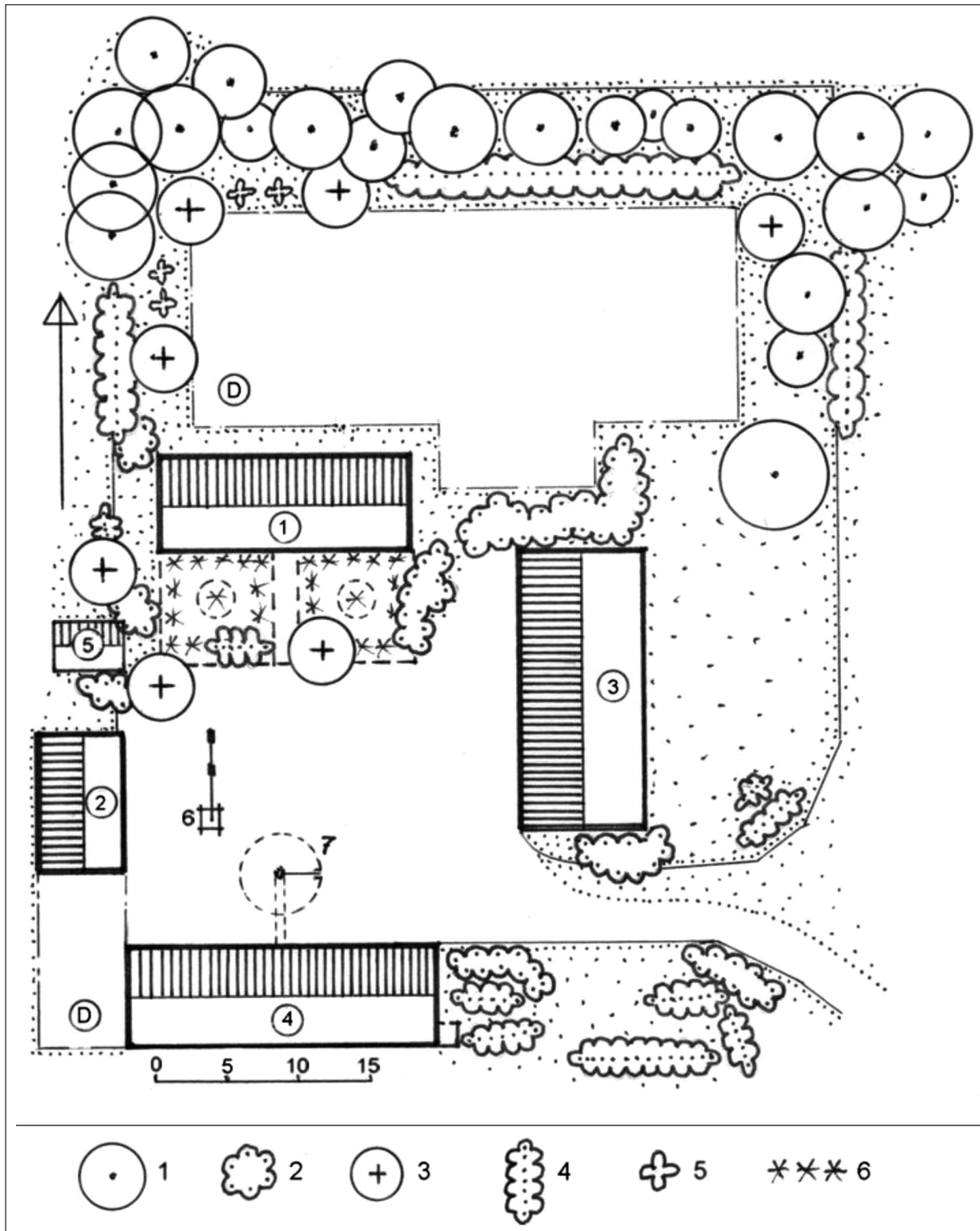
TYRIMO REZULTATAI IR JŲ APTARIMAS

Kaimo sodybų želdinimo tradicijų tyrimai atlikti 2002–2010 m. Suvalkijos etnografinio regiono teritorijoje. Ištirta 40 savaimingos statybos senųjų vienkieminių sodybų. Tyrimams jos atrinktos remiantis kaimo sodybų želdinimo tradicijų tyrimo metodikoje nurodytais tyrimams atrankos principais. Tyrimams sodybų kiekiui parinkti pritaikytas tikslinis grupės formavimo metodas (Smith, Glass, 1987; Kardelis, 2007).

Planinė struktūra. Ištyrus savaimingos statybos vienkiemines sodybas, įkurtas iki 1930 metų, didžioji dauguma, t. y. 34 (85 %), sodybų rastos reguliaraus (geometrinio) plano, 5 (12,5 %) sodybos – mišraus (su padrikumo elementais) ir tik 1 (2,5 %) laisvo plano, kurioje pastatai išdėstyti padrikai. Visų kitų sodybų pastatai išdėstyti apie kvadratinį arba stačiakampį kiemą šonu prie ribos tokia tvarka: pietinėje, vakarinėje, šiaurinėje, kartais rytinėje kiemo pusėje gyvenamasis namas, jam iš kairės ar dešinės kiemo pusės – svirnas, priešingoje svirniui pusėje – tvartas, o prieš gyvenamąjį namą – kluonas (1 pav.).

Toks sodybų pastatų išsidėstymas apie pagrindinį kiemą ir ypatingas gyvenamojo namo ryšys su svirnu būdingas visam etnografiniam regionui, tačiau iš visų tirtų sodybų dviejose rastas svirnas ne šalia gyvenamojo namo, bet priešingoje kiemo pusėje. Mažesni ūkiniai pastatai, pvz., lauko virtuvė, bulvinė ar lauko rūsys, taip pat statyti ant kiemo ribos, išskyrus kalvę, kuri priešgaisriniais sumetimais statyta atokiau.

Tarp sodybos pastatų susidaręs stačiakampis kiemas padalintas į du mažesnius kiemus: švarųjį ir ūkinį. Švarusis kiemas užima erdvę prieš gyvenamąjį namą, prie kurio šliejasi svirnas ir jo aplinka. Jis užima iki trečdaliao viso kiemo ploto, gali būti atitvertas nuo ūkinio kiemo tvora. Likusią dalį užima ūkinis kiemas, prie kurio pastatyti tvartas, kluonas, daržinė, bulvinė ar malkinė. Lauko

1 pav. Kalvarijos savivaldybės Vicentiškių kaimo Marijos ir Juozo Dabulevičių pastatų geometrinės kompozicijos ir mišraus želdinimo sodybos planas: 1 – gyvenamasis namas, 2 – svirnas, 3 – tvartas, 4 – kluonas, 5 – rūsys, 6 – šulinys su svirtimi, 7 – maniežas grūdų kuliamažai mašinai sukti arkliais, D – daržas. Sutartiniai ženklai: 1 – lapuočiai medžiai, 2 – lapuočiai krūmai, 3 – vaismedžiai, 4 – kaulavaisiai, 5 – vaiskrūmiai, 6 – gėlių darželis (sudarė R. Misius)

Fig. 1. The homestead plan of building geometry composition and mixed plantation of Marija and Juozas Dabulevičiai in the Vicentiškiai village, Kalvarija municipality: 1 – living-house, 2 – grain storage facilities, 3 – stable, 4 – hay warehouse, 5 – cellar, 6 – well with a lever, 7 – place of grain sheller machine rotated by horses, D – kitchen garden. Key: 1 – deciduous trees, 2 – deciduous shrubs, 3 – apple-trees, 4 – cherries and plums, 5 – berry shrubs, 6 – flower garden (made by R. Misius)

rūsysis dažniausiai įrengtas šalia gerojo kiemo į tvarto pusę, t. y. priešingoje svirniui kiemo pusėje. Ketvirtadalyje tirtų sodybų (25 %) rasti kiti statiniai: kalvė, malūnas grūdams malti, arkliams sukamas maniežas grūdų kuliamažai ar linų minamajai mašinai, aliejaus ar čerpių gamybos presui sukti. Skulptoriaus P. Rimšos gimtinėje, Vilkaviškio rajono Naudžių kaimo sodyboje, pastatyta pieninė ir šalia sodybos užtvėntas Rausvės upelis, pastatytas vandens malūnas, iškastas kanalas vandeniui nuvesti. Šalia šių verslų skirtų objektų susiformavo gamybiniai kiemai. Daugiausiai gamybinių kiemų vienkieminėse sodybose rasta Vilkaviškio rajone – 60 % ir Kalvarijos savivaldybėje – 50 %, o Marijampolės rajone – tik 25 % tirtų sodybų. Taigi visose tirtose sodybose rasti švarieji ir ūkiniai kiemai, o ketvirtadalyje sodybų – ir gamybiniai kiemai (1 lentelė).

Suvalkijos regiono sodybose įprasti šuliniai ir kūdros. Kazlų Rūdos savivaldybės vienoje, o Prienų rajono dviejose iš tirtų vienkieminių sodybų rasta po du šulinius. Paprastai šuliniai kasti ūkiniame ar gerajame kieme arba šalia jo ten, kur buvo spėjama, kad gali būti vandens gysla. Kūdros taip pat rastos daugumoje tirtų sodybų, išskyrus tas, kurios įsikūrusios šalia natūralių vandens telkinių: upelių, upių ar ežerų. Kazlų Rūdos savivaldybės, Kauno ir Prienų rajonų tirtose sodybose rasta ir po dvi kūdros. Kūdros sodybose kastos šalia ar už ūkinių pastatų arba už sodybos ribų dažniausiai ten, kur žemesnė ir drėgnesnė ar užpelkėjusi vieta. Jose iškastas molis naudotas ūkinių pastatų statybai, o kūdros: vienos – naminiams gyvuliams girdyti, žąsims ir antims plaukioti, kitos – skalbiniams skalauti ir maudyti, trečios – linams merkti.

Želdinių kompozicija. Nors senųjų vienkieminių sodybų pastatai išdėstyti aplink stačiakampį kiemą ir sudaro reguliarią kompoziciją, apsauginiai želdiniai tirtose sodybose sodinti įvairiai: reguliariai – 32,0 %, padrikai – 18 %, mišriai – 48,0 %, viena sodyba, rasta miško apsuptyje, neturėjo apsauginių želdinių. Šakių rajone tirtose sodybose 20 % iš jų apsauginiai želdiniai sodinti lygiomis eilėmis

(reguliariai), 20 % – mišriai (tiesiomis ir banguotomis linijomis su padrikais praretėjimais) ir 60 % – padrikai (be tiesių linijų). Miškingose teritorijose (Kazlų Rūdos savivaldybė ir kitos vietovės) šalia medžiais ir krūmais apaugusių natūralių vandens telkinių medžių sodyboms apsaugoti nuo vėjų sodinta labai mažai, o miško apsuptyje – jų nesodinta. Kauno rajono suvalkietiškoje dalyje daugiausiai želdinta reguliariai, bet yra sodybų ir su padrikumo elementais. Želdinta pagal perimetrą ir dalinai, stengiantis sodybas apsaugoti nuo šiaurinių, rytinių ir vakarinių vėjų. Vilkaviškio rajone pusė tirtų vienkieminių sodybų apželdinta reguliariai, pusė – mišriai. Medžiai sodinti ir pagal perimetrą, ir gerajame kieme. Vienkieminės sodybos apsauginiais želdiniais gausiau želdintos Marijampolės ir Prienų rajonuose. Marijampolės rajone pagal perimetrą apšodintų sodybų rasta 50 %. Kitos želdintos tik iš vienos ar dviejų pusių. Nuo miško pusės neželdinta. Želdinta tiesiomis, daugiausia vienas rūšėmis medžių eilėmis. Reguliariai želdinta 70 % tirtų sodybų, mišriai – 30 %. Kur želdinta mišriai, medžiai sodinti rečiau, juos grupuojant. Prienų rajone sodybos apšodintos ne tik tvarkingomis ar laisvos formos medžių linijomis, bet ir sodintos dviejų ar trijų medžių lajų pločio laisvos formos medžių ir krūmų juostos. Panašiai apželdintos ir Kalvarijos savivaldybės teritorijoje tirtos vienkieminės sodybos. Apskaičiavus sodybų želdinimo intensyvumą ir išvedus sąlyginį vidurkį, sodybos apželdintos 47 % intensyvumu.

Sodybų želdiniai. Dažniausiai sodybos apšodintos mažalapų liepų (*Tilia cordata*) eilėmis su paprastuoju ąžuolu (*Quercus robur*), paprastosios eglės (*Picea abies*), paprastojo klevo (*Acer platanoides*), paprastojo šermukšnio (*Sorbus aucuparia*), baltojo gluosnio (*Salix alba*) ir kitų lapuočių medžių priemaiša. Prienų rajono Senaūčio kaimo vienoje iš sodybų, esančių tarp dviejų miškų, užfiksuotas įdomus apsauginių želdinių mišrinimas: į tarp trylikos lanko forma augančių ąžuolų tarpus susodinta trylika paprastojo lazdyno (*Corylus avellana*) krūmų. Ši apsauginė eilė sodybą saugo nuo vakarinių ir pietinių vėjų.

1 lentelė. Sodybų planinės-erdvinės struktūros vertinimas

Table 1. Assessment of homestead plan three-dimensional structure

Eil. Nr. No.	Vertinimo kriterijai Assessment criteria	Kodas Code	Vertinimo požymiai Assessment notes	1820–1930 m.	
				Vnt. Units	%
1	Sodybos planas Homestead plan	001	Laisvas / Free	1	2,5
		002	Reguliarus / Regular	34	85,0
		003	Su padrikumo elementais With fragmentation elements	5	12,5
2	Kiemai Yards	004	Švarusis / Clean	40	100,0
		005	Ūkinis / Economic	40	100,0
		006	Gamybinis / Production	10	25,0
3	Želdinių kompozicija Planting composition	007	Padrika / Incoherent	8	20,0
		008	Reguliarus / Regular	13	32,0
		009	Mišri / Mixed	19	48,0
4	Želdinimo intensyvumas Planting intensity	012	Želdinimo intensyvumas Planting intensity	–	47,0

Tirtose vienkiaminėse sodybose dažniausiai sodinti paprastieji ąžuolai (77 % tirtų sodybu skaičiaus) (2 lentelė), mažalapės liepos (67 %), paprastieji uosiai (*Fraxinus excelsior*) (55 %), paprastieji beržai (*Betula pendula*) (52 %) ir paprastieji klevai. Mažiau populiarūs paprastosios eglės (47 %), baltieji gluosniai (40 %), paprastieji kaštonai (*Aesculus hippocastanum*) (35 %), paprastieji šermukšniai ir dažniausiai savaiminės paprastosios ievos (*Padus avium*) (po 22 %). Paprastoji pušis (*Pinus sylvestris*) aptikta tik dviejose sodybose (5 %). Iš vietinių (mūsų miškuose augančių) krūmų – paprastųjų lazdynų rasta sodybose, sudarančiose tik 32 % tirtų sodybu skaičiaus. Šakių rajone želdinta net baltalksniais (*Alnus incana*) ir juodalksniais (*Alnus glutinosa*). Stambūs medžiai sodinti sodybos priekinėje

dalyje prie įvažiavimo, sklypo kampuose ar šalia pastatų. Tuopos (*Populus*) sodintos prie tvarto ar kluono galo arba už jų priešvėjinėje pusėje, kad apsaugotų stogus nuo vėjo, pastatus – nuo žaibo. Lazdynus sodino prie įvažiavimo, sodybos ar sodo laisvame kampe, ties sodybos riba, apsauginėse eilėse tarp paprastųjų ąžuolų ir kitose vietose. Paprastieji ąžuolai auga pavieniui prie įvažiavimo į sodybą ar sodybos kampe, ties sodybos riba, prie gyvenamojo namo, klėties, tvarto ar kluono kampo, prie vieno ar abiejų pastato galų.

Dekoratyvieji augalai, puošiantys gerąjį kiemą, sodinti prie tvorų, gyvenamojo namo, gėlių darželyje, prie klėties ar į ją vedančio takelio. Sodino darželinius jazminus (*Philadelphus coronarius*) (57 %), paprastąsias alyvas

2 lentelė. Sumedėjusių dekoratyviųjų augalų asortimento vertinimas

Table 2. Assessment of woody ornamental plant assortment

Eil. Nr. No.	Vertinimo kriterijai Assessment criteria	Kodas Code	Vertinimo požymiai Assessment notes	1820–1930 m.	
				Vnt. Units	%
5	Medžių asortimentas Trees	013	Ąžuolas / Oak	31	77,0
		014	Baltalksnis / Gray alder	3	7,0
		015	Beržas / Birch	21	52,0
		016	Bukas / Beech	–	–
		017	Eglė / Fir	19	47,0
		018	Gluosnis / Willow	16	40,0
		019	Guoba / Elm	–	–
		020	Ieva / Tug	9	22,0
		021	Juodalksnis / Alder	3	7,0
		4,233	Kadagys / Juniper	8	20,0
		4,233	Kaštonas / Chestnut	14	35,0
		024	Klevas / Maple	20	50,0
		025	Kriaušė miškinė / Pear Wood	–	–
		026	Liepa / July	27	67,0
		027	Maumedis / Larch	4	10,0
		028	Obelis miškinė / Wood apple	1	2,5
		029	Pušis / Pine	2	5,0
		030	Skroblas / Hornbeam	–	–
		031	Šermukšnis / Rowan	9	22,0
		032	Tuja / Thuja	9	22,0
033	Tuopa / Poplar	3	7,0		
034	Uosis / Ash	22	55,0		
035	Vikmedis / Acacia	3	7,5		
036	Vinkšna / Elm	–	–		
6	Krūmų asortimentas Shrubs	037	Lazdynas / Nut	13	32,0
		038	Sausmedis / Honeysuckle	–	–
		039	Šeivamedis / Elder	1	2,5
		040	Žalčialunkis / Daphne mezereum	2	5,0
		041	Žilvitis / Willow	2	5,0
7	Dekoratyviųjų krūmų asortimentas Ornamental shrubs	042	Alyvos krūmas / Oil bush	28	70,0
		043	Diemedis / Absinth	–	–
		044	Erškėtis / Thorn	7	17,0
		045	Jazminas / Jasmine	23	57,0
		046	Lanksva / Spirea	2	5,0
		047	Putinas / Snowball tree	10	25,0
		048	Sausmedis / Honeysuckle	–	–

(*Syringa vulgaris*) (70 %), įvairius erškėčius (*Rosa canina*, *R. mollis*, *R. rugosa*) (17 %), paprastojo putino steriliąją formą (*Viburnum opulus* 'Roseum') (25 %), vakarines tujas (*Thuja occidentalis*) (22 %), iš vietinių drėgnų lapuočių miškų (su eglų priemaiša) parsineštą vieną kitą paprastąjį žalčialunkį (*Daphne mezereum*) (5 %).

Gėlių darželiai rengti gerajame kieme, dažniausiai po gyvenamojo namo langais, prie įėjimo (92 %), pietinėje (55 %), rytinėje ir vakarinėje (25 %) bei šiaurinėje (5 %) pusėje, prie namo šono (65 %), prie galo (30 %) (3 lentelė). Gėlių darželiai tvirti lazdyno, alksnio, karklo, beržo ar eglės žiogrių tvorele. Tverta ir statinių tvorele su pagražinimais. Paties gėlių darželio pakraščiuose įrengtos siauros ištisinės lysvelės, o viduryje – didelės stačiakampės, apskritos ar elipsės formos lysvės, kurių kraštus kartais „iškarpydavo“, kad lengviau būtų prižiūrėti. Pasitaikė ir trikampių, pusmėnulio bei kitokių formų lysvių. Gėlių darželių kompozicija geometrinė (90 %), tačiau rasta ir mišrios kompozicijos (10 %).

Nepriklausomoje Lietuvoje (1918–1940) moterys rengė darželiuose net Gedimino stulpų ar šaulių ženklo formos gėlynus, taip išreikšdamos patriotiškumą spalvingais valstybingumo ženklais. Taigi darželio lysvelių ir lysvių formos priklausė nuo prižiūrėtojos išmonės. Lysvelių kraštus tvirtino žemai karpytų žaliųjų rūtų (*Ruta graveolens*), mėtų (*Mentha*) ar daugiamėčių saulučių (*Bellis perennis*) apvaisais

(12 %), baltintais akmenėliais (35 %) arba pintomis vytelėmis (7,5 %).

Labiausiai vertino baltuosius bijūnus (*Paeonia lactiflora*) (85 %), žaliąsias rūtas (77 %), hibridinius jurginus (*Dahlia cultorum*) (55 %), darželines tulpes (*Tulipa gesneriana*) (57 %) ir poetinius narcizus (*Narcizus poetinus*) (50 %), dailiuosius auskarėlius (*Dicentra*) ir šliotelinius flioksus (*Phlox subulauta*) (po 40 %) bei aukštąsias piliarožes (*Althaea rosea*) (30 %) (4 lentelė). Aukščio atžvilgiu prie namo sienos sodino žemiausias, patvoriais – aukščiausias žiemesnes, o viduryje – žemesnes vasarines gėles. Arbatines rožes (*Rosa*) sodino centrinių lysvelių viduryje po vieną krūmą, o prie įėjimo į darželį ar gyvenamąjį namą – diemedį (*Artemisia abrotanum*). Paprastąsias alyvas, darželinius jazminus ir paprastojo putino steriliąją formą sodino gėlių darželio kampuose arba išorinėje pusėje šalia tvoros.

Dekoratyviniai sodai. Suvalkijos gėlių darželiuose šeštadieniais mėgdavo rinktis jaunimas, dainuodavo, žaisdavo, šokdavo. Todėl darželius tvėrė didesnius, negu reikėjo gėlių darželiui (Žumbakienė, 2006). Padidintame plote, dvarų sodybų pavyzdžiu, rengė dideles apvalias lysves (klombas) su pusmėnulių primenančiomis (stilizuotomis) gėlių lysvėmis, pasodindavo vaismedžių ir vaiskrūmių bei dekoratyviųjų krūmų. Taip vienišinėje sodyboje susiformavo naujas jos struktūrinis

3 lentelė. Gėlių darželių vietos, kompozicijos ir lysvelių kraštų apipavidalinimo vertinimas

Table 3. Assessment of flower garden places, composition and finishing of row edges

Eil. Nr. No.	Vertinimo kriterijai Assessment criteria	Kodas Code	Vertinimo požymiai Assessment notes	1820–1930 m.	
				Vnt. Units	%
8	Gėlių darželio vieta Flower garden place	049	Nuo gatvės pusės / From the street side	1	2,5
		050	Švariajame kieme / Clean yard	38	95,0
		051	Po langais / Under the windows	37	92,0
		052	Prie įėjimo / At the entrance	37	92,0
		053	Rytinėje pusėje / Eastern side	10	25,0
		054	Pietinėje pusėje / Southern side	22	55,0
		055	Prie namo galo At the end of the house	12	30,0
		056	Prie namo šono At the side of the house	26	65,0
		057	Dekoratyviame sode Decorative garden	24	60,0
		058	Kitur / Elsewhere	8	20,0
9	Gėlių lysvelių kompozicija Flower bed composition	059	Geometrinė / Geometric	36	90,0
		060	Laisva / Free	–	–
		061	Mišri / Mixed	4	10,0
		062	Baltintais akmenėliais / White flint	14	35,0
10	Lysvelių kraštų apipavidalinimas Row edge design	063	Pintomis vytelėmis Plaited wickerwork	3	7,5
		064	Smulkių gėlių apvadėliais Rim of small flowers	5	12,0
		065	Lentomis / Board	–	–
		066	Plytomis / Brick	–	–
		067	Velėna / Turf	–	–
		068	Be apvadų / Without rim	15	37,0
		069	Kitaip / Other	–	–

4 lentelė. Gėlių darželių žolinių augalų asortimento bei dekoratyvinių sodų kompozicinis vertinimas

Table 4. Composite assessment of flower garden herbaceous plants and ornamental gardens

Eil. Nr. No.	Vertinimo kriterijai Assessment criteria	Kodas Code	Vertinimo požymiai Assessment notes	1820–1930 m.	
				Vnt. / Units	%
11	Gėlių asortimentas Flower assortment	070	Astras / Aster	5	12,0
		071	Auskarėliai / Dianthus	16	40,0
		072	Bijūnas / Peony	34	85,0
		073	Diemedis / Absinth	2	5,0
		074	Fliksas / Phlox	16	40,0
		075	Jurginas / Dahlia	22	55,0
		076	Lelija / Lily	13	32,0
		077	Mėta / Mint	2	5,0
		079	Nasturtė / Nasturtium	10	25,0
		080	Našlaitė / Pansy	14	35,0
		081	Narcizas / Narcissus	20	50,0
		082	Pelėžirnis / Lathyrus	10	25,0
		083	Piliarožė / Hollyhock	10	25,0
		085	Raktažolė / Primrose	9	22,5
		086	Rezeta / Mignonette	4	10,0
		087	Rožės / Roses	5	12,0
		088	Rūta / Rue	31	77,0
		089	Saulutė / Daisy	5	12,0
		090	Serentis / Marigold	10	25,0
		091	Smidras / Asparagus	10	25,0
093	Tulpė / Tulip	23	57,0		
094	Vilkdalgis / Iris	7	17,0		
095	Žiemė / Periwinkle	4	10,0		
12	Dekoratyvinis sodas Ornamental garden	096	Geometrinis / Geometric	18	45,0
		097	Laisvo plano / Free plan	3	8,0
		098	Mišraus plano / Mixed plan	9	22,0

elementas – dekoratyvinis sodas, kurio struktūroje, be gėlynų ir dekoratyviųjų krūmų, atsirado ir veja, takai, mažoji architektūra. Tai lyg dvaro sodybos parterio maža kopija. Dekoratyviniai sodai palaipsniui užėmė reprezentacinę švariojo kiemo dalį, kuriame rengė šeimos šventes, metinius susitikimus su giminėmis, kaimynais ar kaimo bendruomene. Marijampolės etnografiniame regione 75,0 % tirtų sodybų turi išsirengę dekoratyvinius sodus, iš kurių 45,0 % – geometrinės, 8,0 % – laisvos ir 22,0 % – mišrios kompozicijos (4 lentelė).

Iš tirtų sodybų Šakių (60 %), Vilkaviškio (50 %) rajonų bei Kalvarijos savivaldybėje (66 %) dekoratyviniai sodai atitverti, jų kompozicija reguliari, o Kalvarijos savivaldybėje rasta daugiau (33 %) mišrios kompozicijos. Kazlų Rūdos savivaldybės ir Kauno rajonui priklausomos dalies teritorijose tirtose sodybose dekoratyviniai sodai neaptverti ir neryškūs. Išryškinti tik gėlių darželiai. Marijampolės rajone dekoratyviniai sodai, nors ir nedideli, tačiau dažniausiai aptverti, Prienų rajone – mažiau išryškinti, o gėlių lysvelių išdėstymas labiau mišrus, nei reguliarus.

Vaismedžių ir kaulavaisių sodai. Sodai veisti šalia arba už gyvenamojo namo ar svirno, besiribojančiu su geruoju kiemu, ir sudaro tarsi jo tęsinį. Obelys sodintos eilėmis kas 12 m, kriaušės – kas 10 m, tarpai tarp eilių – 8–12 m. Šakių rajono sodybose vyrauja maži (iki 10 vaism.) ir

vidutiniai (iki 15 vaism.) sodai, iš kurių 60 % veisti eilėmis, 40 % – padrikai (5 lentelė). Po kelis vaismedžius, kaulavaisius ar vaiskrūmius sodinta ir ūkiniame kieme. Patys vaismedžių sodai nėra ypač saugomi nuo vėjų. Panašūs sodai įveisti ir Kazlų Rūdos bei Kalvarijos savivaldybėse, kuriuose vaismedžiai sodinti eilėmis ir padrikai. Kalvarijos savivaldybės teritorijoje vienoje iš Kamšų kaime tirtų sodybų vaismedžių ir vyšnių sodai įveisti gerajame kieme nuo ūkinio kiemo pusės. Dideli (15–20 vaism.) ir labai dideli (per 20 vaism.) vaismedžių sodai veisti Kauno rajono ir Vilkaviškio savivaldybės sodybose. Juose vaismedžiai sodinti dažniausiai eilėmis (92 %) ir padrikai. Prienų rajone dažniausiai vaismedžių sodai veisti vidutinio dydžio (iki 15 vaism.) padrikai, tačiau pasitaikė ir sodinimo eilėmis. Vienoje iš tirtų sodybų Naravų kaime sodinta ir ūkiniame kieme. Šiame rajone yra ir daugiau sodybų, kurių ūkiniame kieme sodinti vaismedžiai, kaulavaisiai ir vaiskrūmiai. Taigi Marijampolės etnografiniame regione soduose vaismedžiai sodinti 25,0 % padrikai, eilėmis – 47,5 %, mišriai – 27,5 % ir sodinta ūkiniame kieme – 12,0 % tirtų sodybų.

Kaulavaisiai sodinti sodo pakraščiuose arba atskirame plote – vyšnyne. Slyvos sodintos sodo pakraščiuose, kartais tarp vyšnių, skirtingose sodo vietose arba joms skirtoje vietoje. Vaiskrūmiai sodinti eilėmis tarp vaismedžių arba sodo pakraštyje. Šakių rajone iš tirtų sodybų tik vienoje

5 lentelė. Vaismedžių, kaulavaisių sodų ir daržų kompoziciniai vertinimai

Table 5. Composite assessment of apple-tree and stone-fruit orchards and kitchen gardens

Eil. Nr. No.	Vertinimo kriterijai Assessment criteria	Kodas Code	Vertinimo požymiai Assessment notes	1820–1930 m.	
				Vnt. Units	%
13	Vaismedžių sodas Orchard	100	Sodinta padrikai / <i>Planted incoherently</i>	10	25,0
		101	Sodinta mišriai / <i>Mixed planted</i>	11	27,5
		102	Sodinta eilėmis / <i>Planted in rows</i>	19	47,5
		103	Ūkiniame kieme / <i>In the economic yard</i>	5	12,0
14	Vyšnynas Cherry orchard	104	Laisvos formos / <i>Free-form</i>	5	12,0
		105	Stačiakampis / <i>Rectangle</i>	6	15,0
		106	Sodinta eilėmis / <i>Planted in rows</i>	24	60,0
		107	Sodinta padrikai <i>Planted incoherently</i>	5	12,5
15	Daržas Kitchen garden	108	Netaisyklingas / <i>Irregular</i>	2	5,0
		109	Stačiakampis / <i>Rectangular</i>	23	57,0
		110	Rytinėje sklypo dalyje <i>The eastern part of the site</i>	11	27,0
		111	Pietinėje sklypo dalyje <i>The southern part of the site</i>	14	35,0
		112	Vakarinėje sklypo dalyje <i>The western part of the site</i>	3	7,5

raistas vyšniomis ir slyvomis apšodintas kaulavaisių sodas. Kitose sodybose vyšnios ir slyvos sodintos eilėmis ant sodybos ribos ar abipus keliuko, vedančio į sodybą. Kazlų Rūdos savivaldybėje tik vienoje iš tirtų sodybų rasta vyšnių ir slyvų, pasodintų ant vakarinės ir pietinės sodybos ribos tiesia ir banguota linija. Kauno, panašiai kaip ir Šakių, rajone tik vienoje iš tirtų sodybų vyšnioms ir trešnėms skirtas atskiras stačiakampis plotas, o kitose sodybose sodinta šalia takų, įvažiavimo į sodybą, ant sklypo ribų. Kalvarijos savivaldybės teritorijoje tirtose sodybose 83 % jų įrengti vyšnynai ir 60 % – slyvynai. Tuo tarpu Vilkaviškio rajone kur kas mažiau rasta vyšnių sodų – 23 % nuo tirtų sodybų. Marijampolės rajone nė vienoje iš tirtų sodybų nebuvo formuojami kaulavaisių sodai, nes ir vyšnių, ir slyvų sodinta nedaug. Prienų rajone dažniau rengė laisvos formos vyšnynus.

Daržams stačiakampį plotą skyrė nuo kiemo, sodo ir pastatų laisvoje vietoje, dažniausiai rytinėje ir pietinėje

sodybos dalyje. Šakių, Vilkaviškio ir Marijampolės rajonuose daržas dažniausiai (apie 60 %) įrengtas šalia sodybos už jos ribų. Kauno rajone tirtų sodybų teritorijoje rasta daugiausiai daržų – 57 %. Prienų rajone nei vienoje tirtose sodyboje nebuvo daržo, tuo tarpu visose Kalvarijos savivaldybėje tirtose sodybose įrengti daržai ir apsaugoti nuo vėjų.

Sodybų siluetai. Remiantis tyrimų duomenimis, šio etnografinio regiono vienkieminės sodybos pasižymi siluetaų vientisumu: Šakių rajono – 60 % tirtų sodybų, Kauno – 57 %, Vilkaviškio – 61 %, Marijampolės – 50 %, Prienų rajono ir Kalvarijos savivaldybės – 80–90 %. Likusių sodybų ir sodybų, esančių miško vietovėje (ypač Kazlų Rūdos miškų zonoje), siluetai yra padriki, tačiau juos papildė sodo augalų lajos ir apjungia į bendrą visumą, palikdami regimus atskirų pastatų ar jų fragmentų kontūrus. Regiono mastu sodybų siluetaų kompoziciniai vertinimai pateikti 6 lentelėje.

6 lentelė. Sodybų siluetaų kompoziciniai vertinimai

Table 6. Composite assessment of homestead silhouettes

Eil. Nr. No.	Vertinimo kriterijai Assessment criteria	Kodas Code	Vertinimo požymis Assessment notes	1820–1930 m.	
				Vnt. / Units	%
16	Sodybų siluetai Homestead silhouettes	113	Vientisas / <i>Integral</i>	23	57,0
		114	Padrikas / <i>Irregular</i>	11	27,0
		115	Ryškūs medžių siluetai <i>Bold silhouettes of trees</i>	31	77,0
		116	Ryškūs vaismedžių siluetai <i>Bold silhouettes of trees</i>	15	37,0
		117	Ryškūs pastatų siluetai <i>Bold silhouettes of buildings</i>	21	52,0
		118	Derantis su supančia aplinka <i>Matching the environment</i>	40	100,0
		119	Nederantis su aplinka <i>Unmatching the environment</i>	–	–

Tirtos sodybos apšodintos lapuočiais medžiais su vienos kitos paprastosios eglės priemaiša ir, būdamos vientiso ar padriko silueto, dera prie jų aplinkos, ypač įsikūrusios šalia natūralių želdinių ar miško ir matomos jų fone (2 pav.).

Atlikus Suvalkijos etnografiniame regione savaimingos statybos senųjų vienkiaminių sodybų želdinimo eksperimentinius tyrimus taikant kaimo sodybų želdinimo tradicijų tyrimo metodiką, nustatytos šios apibendrinto pobūdžio regione šimtmečiais susiformavusios senųjų vienkiaminių sodybų želdinimo tradicijos ir planinė kompozicija:

- Sodybas kurti reguliaraus plano;
- Rengti švartuosius, ūkinius ir gamybinius kiemus;
- Kasti kūdras sodyboje prie ūkinių pastatų ar už jos ribų, kartais dvi;
- Želdinant sodybas taikytis prie gamtinių ypatybių, pastatų ir jų išsidėstymo;
- Senąsias sodybas želdinti labiau mišriai;
- Sodybas želdinti vidutiniu intensyvumu (40–60 %);
- Derlingesnėse žemėse gausiau želdinti sodybas ir veisti didesnius vaismedžių sodus;
- Didesnėse sodybose sodinti daugiau stambių medžių ir krūmų, formuoti uždaresnes ir jaukesnes erdves;
- Sodybą gausiau želdinti nuo pagrindinio įvažiavimo pusės, o keliuką nuo pagrindinio kelio iki vienkiamio apželdinti medžių ar kaulavaisių eilėmis;
- Gražiausiai tvarkyti sodybos reprezentacinės dalies želdinius bei gėlių darželius nuo pagrindinio įvažiavimo į kiemą pusės ir švariajame kieme;
- Stambiais medžiais akcentuoti pagrindinį įvažiavimą į kiemą, įėjimą į gyvenamąjį namą, sklypo kampus;
- Sodybos mikroklimatui gerinti sodinti apsaugines vienarūšes arba mišrias medžių ar krūmų eiles;

2 pav. Senųjų vienkiaminių sodybų siluetai: *A* – vientisas, *B* – padrikas su ryškiais medžių siluetais, *C* – padrikas su ryškiais pastatų siluetais, *D* – vientisas siluetas natūralių želdinių fone. *A, B, C* – gerai derantys ir *D* – labai gerai derantis su aplinka
Fig. 2. *Silhouettes of old homesteads: A – integral, B – incoherent with bold silhouettes of trees, C – incoherent with bold silhouettes of buildings, D – integral silhouette of a natural greenery in the background. A, B, C – good agreement, D – very good agreement with the environment*

- Sodybas želdinti vietiniais ir seniai introdukuotais medžiais bei krūmais;
- Sodinti paprastuosius ąžuolus, mažalapes liepas, karpotuosius beržus, paprastuosius klevus ir uosius, baltuosius gluosnius ir paprastąsias egles;
- Iš vietinių krūmų sodinti paprastąjį lazdyną, kartais žalčialunkį;
- Gražiai žydinčius ir maloniai kvėpiančius krūmus – paprastąsias alyvas, darželinius jazminus, sodinius putinus, erškėčius sodinti reprezentacinėse vietose: prie pagrindinio įvažiavimo, gėlių darželyje ir šalia jo, gerajame kieme, po svečių kambario langais;
- Sodybose rengti gėlių darželius ir dekoratyvinius sodus;
- Juos rengti švariajame kieme šalia įėjimo į gyvenamąjį namą, po langais prie namo šono ir / ar galo pietinėje, vakarinėje ar rytinėje pusėje;
- Rengti geometrinės formos gėlių lysveles, kartais iškarpytais kraštais, formuoti reguliaraus plano gėlių darželius ir reguliaraus ar mišraus plano dekoratyvinius sodus;
- Gėlių lysvelių kraštus tvirtinti baltintais akmenėliais, velėnos juostomis, vytelėmis, smulkių gėlių apvadais;
- Gėlių darželiuose auginti tokias gėles, kurios atsparios šalčiams, lengvai dauginasi, reikalauja minimalios priežiūros, gražiai žydi: žaliąsias rūtas, baltuosius bijūnus, diemedžius, darželines tulpes ir narcizus, jurginus, šluotelinius flioksus, lelijas, dailiuosius auskarėlius, nasturtes ir našlaites;
- Vaismedžių sodus veisti už gyvenamojo namo ir svirno esančioje sodybos teritorijoje;
- Vaismedžius senose sodybose sodinti padrikai ar mišriai;
- Iš vaismedžių daugiausia sodinti obelis ir keletą kriaušių;
- Vyšniais ir slyvas sodinti ties sodo ar sklypo riba arba skirti atskirą plotą;
- Vaiskrūmius sodinti tarp vaismedžių arba ties sodo ar sklypo riba;
- Kartais vaismedžių, kaulavaisių ir vaiskrūmių pasodinti ūkiniame kieme;
- Sodybose arba šalia jų rengti daržus ir auginti nedaug įvairių daržovių, prieskoninių ir vaistinių augalų, reikalingų kasdieniam vartojimui ruošiant valgi;
- Daržus rengti stačiakampio formos rytinėje, pietinėje ar vakarinėje sodybos dalyje, saulėtoje ir nuo vėjų apsaugotoje vietoje.

IŠVADOS

1. Atlikus eksperimentinį sodybų želdinimo tyrimą buvo nustatytos savaimingos statybos senųjų vienkieminių sodybų želdinimo tradicijos, atsispindėjusios 1) sodybų planinėje-erdvinėje struktūroje, 2) jų želdinimo, gėlių darželių, dekoratyvinių, kaulavaisių ir vaismedžių sodų kompozicijoje, 3) sumedėjusių ir žolinių augalų asortimente bei jų panaudojime.

2. Suvalkijos etnografiniame regione atliktas eksperimentinis sodybų želdinimo tyrimas, taikant kaimo sodybų želdinimo tradicijų tyrimo metodiką, patvirtino tyrimo organizavimo ir duomenų rinkimo būdų bei metodų pasirinkimo, sodybų tyrimams atrankos principų nustatymo pagrįstumą, joje panaudotų sodybos želdyno elementų unifikuotų vertinimo kriterijų ir požymių tinkamumą tyrimams atlikti.

3. Kaimo sodybų želdyno elementų vertinimo kriterijų ir požymių unifikavimas leidžia vienu tyrimų rezultatus palyginti su kitų tyrimų rezultatais, gautais tiriant to paties tipo sodybas kitame etnografiniame regione, arba to paties regiono, bet kito tipo sodybų želdinimo tyrimo rezultatais ir juos analizuoti.

4. Eksperimentinis sodybų želdinimo tradicijų tyrimas parodė, kad metodologiniu pagrindu sukurta kaimo sodybų želdinimo tradicijų tyrimo metodika gali būti panaudota šalies etnografinių regionų sodybų želdinimo tradicijoms tirti, sodybų želdynams atrenkant saugojimui jų etnokultūrinei vertei nustatyti, etaloniniams sodybų želdinimo pavyzdžiams parengti, juos panaudojant etnografinių regionų siektiniams kraštovaizdžių etalonams kurti.

Gauta 2011 03 14

Priimta 2011 04 15

Literatūra

1. Ashworth G., Howard P. 2008. *Europos paveldas. Planavimas ir valdymas*. Vilnius: Versus aureus. P. 40–41.
2. Bučas J. 2005. Lietuvos kraštovaizdžio vizijos koncepcija. *Konferencijos „Lietuvos kraštovaizdžio vizija“ pranešimų medžiaga*. Kaunas: Technologija. P. 11–21.
3. Cohen L., Manion L. 1989. *Research Methods in Education*. New York.
4. *EKK Europos kraštovaizdžio konvencija*. 2000. Florencija.
5. Gall M., Borg W., Gall J. 1996. *Education Research. An Introduction*. New York.
6. Harris M. 1998. *Kultūrinė antropologija*. Kaunas.
7. Kardelis K. 2007. *Mokslinių tyrimų metodologija ir metodai*. Šiauliai.
8. *LEKIP Lietuvos etnografinių kaimų išlikimo ilgalaikė programa*. 2003. Lietuvos Respublikos Vyriausybė. Vilnius. Nr. 1171.
9. Misius R., Bučas J. 2009. Kaimo kraštovaizdžio apsauginių želdynų erdvinės sistemos formavimosi istoriniai aspektai. *Vagos: LŽŪU mokslo darbai*. Nr. 82(35). P. 108–112.
10. *RDAP Rio de Žaneiro deklaracija dėl aplinkos ir plėtros*. 1996. Vilnius. P. 4–12.
11. Smith M., Glass G. 1987. *Research and Evolution in Education and the Social Sciences*. New Jersey.
12. Žumbakienė G. 2006. Sodybų želdiniai. *Sodyba ir tradicija*. Kaunas. P. 5–7.

Romualdas Misius

**EXPERIMENTAL INVESTIGATION OF GREENERY
PLANTING TRADITIONS IN OLD FARMSTEADS OF
MARIJAMPOLĖ DISTRICT**

Summary

The current Lithuanian countryside was formed by kolkhoz land use and global land reclamation. Industrialization of agricultural production, the total reorganization of the system of settlements in rural areas, new housing construction of collective farms, land reclamation and the destruction of the grange system greatly reduced the viability of the rural landscape and the historical continuity conditions, accelerated the loss of local land management traditions and national identity, significantly reduced the protection of traditional settlements and plantations of spatial

sub-system components which support the uniqueness of rural landscape continuity, ecological balance and the historically formed agrarian landscape evolution perspective. Therefore, the country's rural landscape, national and ethnic identity reconstruction in the region are very important for rural culture, for preserving its identity in Europe, the international image and attractiveness of Lithuania. The rural landscape was greatly influenced not only by the peasant homestead ethnic buildings, but also by unique plantings. They were, and continue to be, the elements forming the rural landscape of national and ethnic character.

The paper presents the rural homestead plantation tradition methodology and an analysis of the ethnographic region of Marijampolė, of its old homestead plantations.

Key words: countryside landscape, peasant farmstead, homestead greenery, planting traditions